

Зінаїда Б. Живко (Львівський державний
університет внутрішніх справ, Україна)

ВИЗНАЧЕННЯ БЮДЖЕТУ НА СТВОРЕННЯ І УТРИМАННЯ КСЕБП: ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ*

У статті досліджено основні елементи створення й функціонування комплексної системи економічної безпеки підприємства, етапи її створення і можливі витрати на її утримання. Зроблено акцент на вартісному оцінюванні капіталу підприємства, інформаційному забезпеченні та прийнятті управлінських рішень.

Ключові слова: економічна безпека, комплексна система економічної безпеки підприємства (КСЕБП), система економічної безпеки (СЕБП), прибуток, приріст вартості капіталу, інформаційна безпека, служба безпеки.

Рис. 2. Літ. 15.

Зинаида Б. Живко (Львовский государственный
университет внутренних дел, Украина)

ОПРЕДЕЛЕНИЕ БЮДЖЕТА НА СОЗДАНИЕ И СОДЕРЖАНИЕ КСЭБП: ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье исследованы основные элементы создания и функционирования комплексной системы экономической безопасности предприятия, этапы её создания и возможные расходы на её содержание. Сделан акцент на стоимостной оценке капитала предприятия, информационном обеспечении и принятии управленческих решений.

Ключевые слова: экономическая безопасность, комплексная система экономической безопасности предприятия (КСЭБП), система экономической безопасности предприятия (СЭБП), прибыль, прирост стоимости капитала, информационная безопасность, служба безопасности.

Zinaida B. Zhyvko (Lviv National
Interior University, Ukraine)

SETTING THE BUDGET ON INTRODUCTION AND MAINTENANCE OF A COMPLEX SYSTEM OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY: INFORMATION-ANALYTICAL ASPECT

The article studies the central elements in the introduction and functioning of a complex system of enterprise economic security along with the stages of its development and the possible costs for its maintenance. An emphasis is made on assessing the enterprise capital value, information support and the process of decision-making.

Keywords: economic security; a complex system of enterprise economic security, the system of enterprise economic security; profit; capital accretion; information security; security department.

Постановка проблеми. Проблематика забезпечення системи економічної безпеки підприємства вважається пріоритетною та актуальною, викликаною сьогоденням. Особливу актуальність отримує створення дієвих механізмів підвищення економічної безпеки підприємств; формування надійної системи управління економічною безпекою підприємства та розроблення інформаційно-аналітичного пакету для якісного розрахунку на створення й утримання системи економічної безпеки.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблематика економічної безпеки підприємства аналізується у працях таких науковців, як Н. Архіпова [1],

* статтю підготовлено на основі доповіді на XII-му міжнародному науковому семінарі «Сучасні проблеми інформатики в управлінні, економіці, освіті та екології» (1–5 липня 2013 р., оз. Світязь – Київ).

З. Варналій [2], Т. Васильців [3], В. Геєць [12], М. Єрмошенко [7], М. Живко [5], С. Ілляшенко [9], М. Капустін [11], Г. Козаченко [13], О. Ляшенко [13], Ю. Погорелов [13], С. Покропивний [4], В. Франчук [6], А. Штангрет [15] та інші.

Підприємству для зберігання своєї ринкової позиції і забезпечення розвитку необхідно оперувати інформацією про рівень економічної безпеки та можливі загрози як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Важливе значення для безпеки підприємства, поряд з показником прибутку (критерієм економічної безпеки), має приріст вартості капіталу, виражений у грошовій формі.

Мета дослідження. Дослідити бюджет витрат на формування та утримання системи економічної безпеки.

Основні результати дослідження. В основі розробки комплексної системи забезпечення безпеки підприємства повинна лежати визначена концепція, бачення її структури тощо. При цьому необхідно виходити з розуміння таких методичних положень: 1) кожне підприємство є системою, що включає різні, пов'язані між собою, складові елементи, причому якісні риси якої не властиві її частинам і компонентам. Саме на межі внутрішніх і зовнішніх зв'язків системи (підприємства) можуть утворюватися прогалини, через які реалізуються різні види загроз її економічній безпеці; 2) система безпеки підприємницької діяльності не може бути однаковою в різних підприємствах; 3) система безпеки окремого підприємства є відносно самостійною й відособленою щодо аналогічних систем безпеки інших суб'єктів підприємницької діяльності; 4) система безпеки суб'єкта підприємницької діяльності може бути тільки комплексною. Її забезпечення тісно пов'язано з рівнем забезпечення науково-технічної, кадрової, екологічної, інформаційної, фізичної безпеки тощо. Ядром такої системи має бути комплексна система економічної безпеки підприємництва; 5) ефективне забезпечення безпеки підприємства можливе за умов, коли вибір і застосування сил, засобів та охоронних заходів здійснюється на основі детально продуманої концепції, що визначає як стратегію, так і тактику.

Системне поєднання принципів безпеки із застосуванням функцій, заходів, засобів створюють механізм реалізації економічної безпеки підприємницької діяльності, який є важливим у комплексній системі економічної безпеки підприємства (КСЕБП) (рис. 1).

Система економічної (як і будь-якої іншої) безпеки виконує дві основні функції: превентивно-профілактичну й оперативно-інформаційну.

Превентивно-профілактична (від англ. prevent – попереджати, діяти на випередження) функція спрямована на виконання сукупності взаємопов'язаних заходів для створення середовища, що забезпечує безпечний розвиток підприємства, та реалізується через виконання загальних заходів безпеки. Ця функція виконується суб'єктами економічної безпеки підприємства у повсякденній роботі, за звичним графіком, згідно з тактичними й операційними планами і передбачає [8]: 1) здійснення організаційно-правового впливу на діяльність персоналу і клієнтів організації шляхом розробки й впровадження нормативів безпеки; 2) підбір, перевірку і контроль роботи персоналу, розроблення ефективної кадрової політики і програм стимулювання праці; 3) охоро-

ну організації: об'єктів, грошей, матеріальних цінностей, комунікацій, обладнання, вантажів, персоналу; 4) атестацію приміщень, спеціальне обладнання окремих із них, облік носіїв інформації обмеженого доступу, захист засобів зв'язку, організацію службового і спеціального діловодства; 5) захист інформаційних ресурсів обмеженого доступу; 6) удосконалення технологій виробництва, введення в них елементів захисту; 7) формування позитивного іміджу організації; 8) планування і забезпечення діяльності організації в кризових ситуаціях; 9) забезпечення безпеки споруд і будівель установ, їхніх комунікаційних систем; 10) створення систем сповіщення персоналу; 11) розроблення заходів відповідальності за порушення встановлених правил безпеки діяльності.

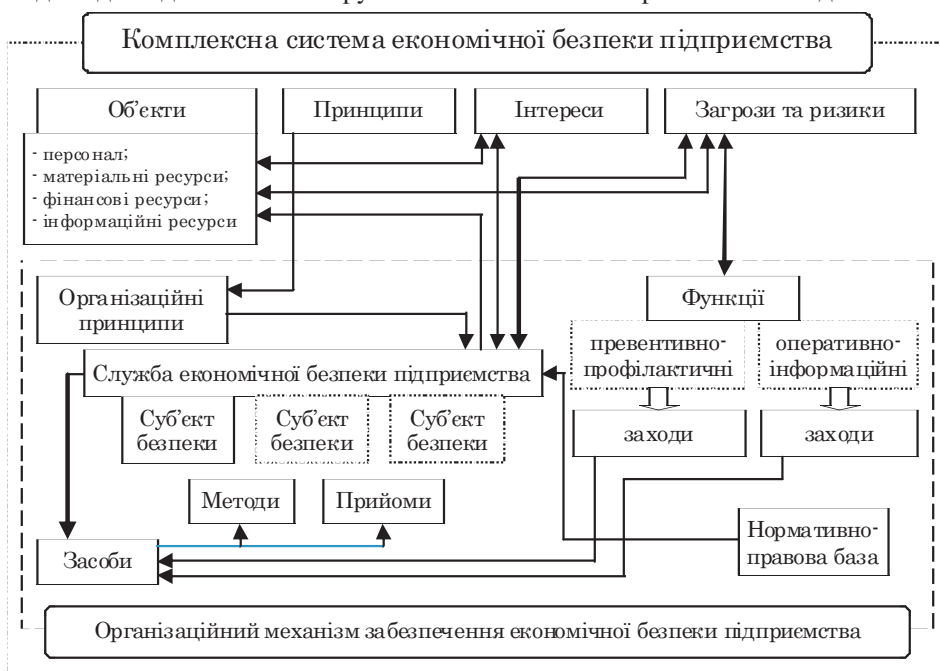

Рис. 1. Зміст і місце організаційного механізму в комплексній системі економічної безпеки підприємства [8]

Нерозривно пов'язаною з превентивно-профілактичною функцією безпеки є оперативно-інформаційна, яка реалізується через виконання спеціальних заходів безпеки. Основними серед таких заходів повинні бути [8]: 1) формування інформаційних ресурсів, організація і ведення конкурентної розвідки; 2) інформаційно-аналітичне забезпечення прийняття рішень керівництвом організації; 3) розробка і проведення заходів із протидії недобросовісній конкуренції, в тому числі промислового шпигунству; 4) інформаційно-аналітичні дослідження клієнтів, партнерів і конкурентів; 5) взаємодія з правоохоронними органами з питань запобігання й припинення протиправних посягань на власність, персонал та імідж організації; 6) здійснення впливу на недобросовісних клієнтів, боржників і зловмисників з відшкодування організації втрат, понесених з їх вини; 7) проведення службових розслідувань за фак-

тами протиправних дій персоналу організації та порушення ними встановлених правил роботи; 8) розробка та реалізація заходів дезінформації конкурентів.

Система забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності не буде повною, якщо реалізацію загальних і спеціальних заходів безпеки не доповнити використанням відповідних засобів, які стосуються всіх аспектів господарської діяльності: соціального, правового, технічного, економічного, технологічного, психологічного, організаційного тощо.

Забезпечення економічної безпеки підприємства залежить від його розмірів, фінансових, виробничих, організаційних та інших можливостей. Так, для малих підприємств служба економічної безпеки підприємства може бути представлена однією особою в ранзі заступника директора з питань економічної безпеки або будь-яким заступником директора, який поєднуватиме свою основну роботу з роботою із забезпечення економічної безпеки підприємства. Зокрема, малі підприємства найчастіше користуються послугами зовнішніх спеціалізованих державних або приватних організацій: консалтингових, охоронних, інформаційних, центрів маркетингових досліджень, фірм з підбору й атестації кадрів тощо.

Середні підприємства для забезпечення економічної безпеки, як правило, використовують можливості своїх служб і підрозділів. З метою більш ефективної координації дій цих підрозділів у процесі забезпечення економічної безпеки, може бути призначений один з керівників підприємства, який буде відповідати за стан економічної безпеки.

Для великих підприємств, акціонерних товариств доцільним є створення власної служби безпеки з більш складною структурою. Як правило, всю діяльність із забезпечення безпеки координує один з керівників підприємства. Ця служба може включати різні підрозділи (відділи, групи тощо), які виконують функції охорони, забезпечення режиму, контрольно-ревізійні (аудиторські), рекламацийно-претензійні, кадрові, спеціального діловодства, інформаційно-аналітичні, розвідувальні тощо. Дана структура передбачає організацію підрозділів, що займаються безпосереднім захистом основних об'єктів і одночасно здійснюють взаємодію з іншими структурними підрозділами підприємства, зовнішніми суб'єктами економічної безпеки, від діяльності яких певною мірою залежить забезпечення економічної безпеки.

Насамперед слід зазначити, що питання про доцільність створення служби економічної безпеки повинно виникати заздалегідь, тобто в момент прийняття рішення про організацію підприємства, адже воно безпосередньо залежить від обраного виду діяльності, наявності фінансових, матеріальних і людських ресурсів, очікуваного обсягу виробництва продукції, розміру річного обороту обігових коштів і прибутку, кількості працівників, агресивності конкурентного середовища тощо.

Створення надійної системи економічної безпеки підприємства передбачає необхідність проведення комплексу підготовчих заходів. Практика функціонування служби економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності свідчить про те, що від результатів виконання цього етапу багато в чому залежить прийняття рішення про вибір варіанта організації СЕБП.

Підготовчий етап передбачає попереднє вивчення фактичних або проектування можливих параметрів певного підприємства, враховуючи такі аспекти: 1) характер і обсяги діяльності підприємства: особливості продукції, прогресивність технології, наявність товарів-новінок, патентів, ліцензії, виробничі потужності, чисельність працюючих тощо; 2) ринкова позиція підприємства: темпи розвитку галузі в цілому, динаміка продаж, частка ринку, рівень конкурентоспроможності, іміджу підприємства; 3) фінансові можливості підприємства; 4) аналіз внутрішніх і зовнішніх загроз підприємству; 5) отримання інформації про кризові ситуації, дії з їх ліквідації та фактичні наслідки; 6) проведення аудиту наявних (раніше реалізованих) заходів з забезпечення безпеки й аналіз їх відповідності виявленим загрозам.

Враховуючи, що вартість підприємства є одним із елементів оцінювання стану економічної безпеки підприємства, слід зазначити, що після визначення ризиків, загроз і викликів підприємству, розроблення заходів щодо їх локалізації та нейтралізації, створення комплексної системи економічної безпеки підприємства виникає необхідність практичного виміру рівня захищеності бізнесу, його стійкості та майбутнього розвитку. Оцінка вартості підприємства є складною економіко-аналітичною та методологічною проблемою, тому необхідно визначитися з обиранням методу оцінювання (витратний, дохідний, порівняльний). Кожен із підходів відображає різні сторони оцінюваного підприємства, спирається на специфічну інформацію. Підходи і методи, які використовуються оцінювачем, визначаються залежно від особливостей процесу оцінки, економічних особливостей оцінюваного об'єкта, цілей оцінки. У нашому випадку оцінювання вартості підприємства розглядається з метою підвищення стану економічної безпеки через підвищення ефективності його управління [10].

У моделі вітчизняного підприємства (на зразок зарубіжних аналогів) повинні бути пов'язані декілька показників разом з метою оцінити ступінь впливу чинників на ефективність функціонування підприємства. Найбільш вагомим вважають показником рентабельність власного капіталу (ROE), важливими також є показники виробничої і фінансової діяльності підприємства (рис. 2).

Моделювання нової (удосконалення існуючої) системи економічної безпеки підприємства передбачає послідовне здійснення таких кроків: 1) ліквідація виявлених у процесі аудиту недоліків; 2) розроблення пропозицій з удосконалення системи безпеки та розрахунок додатково необхідних ресурсів усіх видів; 3) планування щомісячних витрат (бюджет) на забезпечення функціонування системи економічної безпеки.

На цьому ж етапі обґрунтовується доцільність чи недоцільність створення власної служби безпеки, залучення державних і недержавних служб безпеки з урахуванням фактичних чи можливих збитків від: неповернення дебіторської заборгованості; крадіжок товарно-матеріальних цінностей; витоку конфіденційної інформації; деструктивних дій правоохоронних і державних контролюючих органів; інших економічних помилок [8].

Досвід підприємництва показує, що ефективно організована СЕБП здатна зменшити втрати на 70–90%, тоді як собівартість створення служби безпеки обходиться підприємству в 5–10% від суми понесених збитків. Приблизно

так само оцінюються результати діяльності СЕБП. Для цього необхідно проаналізувати динаміку витрат і порівняти отриману економію з витратами на утримання СЕБП.

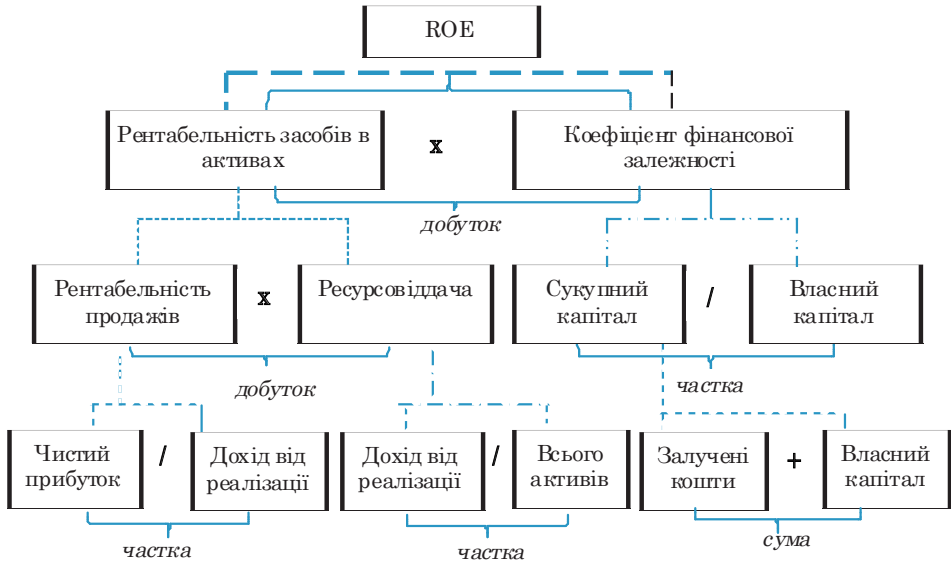

Рис. 2. Схеми оцінювання підприємства через рентабельність власного капіталу [14]

За результатами проведеного аудиту, розрахованого бюджету на створення й утримання СЕБП та можливості завдяки цьому зниження рівня збитків формується перелік ключових завдань, які без врахування специфіки діяльності кожного окремого підприємства можна сформулювати у такій сукупності: 1) захист законних прав та інтересів підприємства; 2) моніторинг стану зовнішнього середовища бізнесу; 3) ідентифікація можливих загроз економічній безпеці підприємства і розробка превентивних заходів запобігання або зменшення виробничих, комерційних та інших ризиків; 4) вивчення партнерів, клієнтів і конкурентів підприємства; 5) профілактика і припинення можливої протиправної діяльності персоналу підприємства, який може завдати шкоди економічній безпеці; 6) захист конфіденційної інформації підприємства, що стосується всіх сторін його діяльності; 7) підготовка і проведення акцій, що поліпшують імідж і підвищують ділову репутацію підприємства в очах партнерів і клієнтів, органів державної влади і місцевого самоврядування.

Сформована сукупність завдань та інші, вище окреслені параметри надають можливість побудувати організаційну структуру СЕБП. Якщо врахувати характеристики великого підприємства, то для виконання всієї сукупності завдань доцільно використати таку типову структуру служби безпеки: 1) підрозділ охорони; 2) підрозділ внутрішньої безпеки; 3) інформаційно-аналітичний підрозділ; 4) підрозділ експертів; 5) підрозділ захисту інформації.

Проведені раніше етапи та сформована структура СЕБП дозволяють здійснити вибір суб'єктів безпеки, які найбільш ефективно виконуватимуть завдання за кожним напрямком. Як зазначалось вище, малі та середні підпри-

ємства у найбільшій мірі потребують залучення зовнішніх суб'єктів, тобто підписання угод про виконання певних завдань державними чи недержавними службами безпеки, а великі здатні сформувати СЕБП за рахунок власних суб'єктів. Можливим є і застосування комбінованого варіанта, коли відповідно до наявних ресурсів частину завдань виконують власні суб'єкти безпеки, а іншу – зовнішні.

Відповідно до обраного варіанта організації СЕБП розробляється положення про СЕБП, визначається перелік основних завдань і функцій у розрізі суб'єктів безпеки, формується організаційно-штатна структура й визначається перелік конкретних об'єктів захисту, функціональних обов'язків і повноважень співробітників служби, здійснюється комплектування кожного підрозділу.

При створенні служби економічної безпеки варто враховувати такі вимоги: 1) служба повинна мати можливість одержувати необхідну інформацію з бухгалтерії планово-економічного відділу, юридичного, відділу маркетингу тощо. У посадових інструкціях керівників зазначених підрозділів необхідно закріпити обов'язок надавати інформацію СЕБП; 2) служба повинна мати можливість швидко надавати інформацію керівництву підприємства; 3) служба має бути наділена повноваженнями впроваджувати нові процедури збору інформації та вносити зміни в режими роботи інших підприємств.

Висновок. Отже, служба економічної безпеки є найважливішим елементом комплексної системи економічної безпеки суб'єкта підприємства й займає в його ієрархічній структурі високе становище. Проте необхідно пам'ятати, що СЕБП зможе вирішувати поставлені завдання за умов, якщо вона буде працювати як єдиний, невід'ємний, складовий механізм усього підприємства, коли її практичні дії із забезпечення безпеки бізнесу будуть відповідати його стратегічним цілям розвитку.

1. *Архипова Н.И., Седова О.Л.* Управление персоналом в инновационной сфере // Инновационный выбор России: проблемы и перспективы: Труды X Чайновских чтений (Москва, 12 марта 2009 г.) / Под ред. Н.И. Архиповой; РГГУ АНХ при Правительстве РФ. – М., 2009. – С. 3–9.

2. *Варналій З.С., Буркальцева Д.Д., Саєнко О.С.* Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: Монографія. – К.: Знання України, 2011. – 209 с.

3. *Васильців Т.Г., Мандрик О.Я.* Пріоритети і засоби забезпечення економічної безпеки малого і середнього підприємництва // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19–12. – С. 128–133.

4. *Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного.* – 3-тє вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 528 с.

5. *Економічна безпека підприємства: Підручник для студ. вищ. навч. закл. / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко, М.О. Живко та ін.* – К.: Алерта, 2011. – 706 с.

6. *Економічна безпека: Навч. посібник / В.І. Франчук, Л.В. Герасименко, В.О. Гончарова, З.Б. Живко та ін.; За ред. В.І. Франчука.* – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – 348 с.

7. *Єрмошенко М.М.* Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. – К.: КНТЕУ, 2001. – 309 с.

8. *Живко З.Б.* Економічна безпека підприємства: сутність, механізми забезпечення, управління: Монографія. – Львів: Ліга-Прес, 2012. – 256 с.

9. *Ильяшенко С.Н.* Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к ее оценке // Актуальные проблемы экономики. – 2003. – №3. – С. 12–19.

10. Ідентифікація методів оцінки ринкової вартості підприємства при діагностиці його економічної безпеки // Економіка: реалії часу. – 2012. – №2. – С. 30–33.

11. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы // Бизнес-информ.— 1999.— №11—12. — С. 45—47.

12. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: Монографія / В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк. — Х., 2006. — 240 с.

13. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: Монографія: В 3-х т. / О.М. Ляшенко, Ю.С. Погорелов, В.Л. Безбожний та ін.; За заг. ред. Г.В. Козаченко. — Луганськ: Елтон-2, 2012. — Т. 1. — 282 с.

14. Формула Дюпона: экономической смысл, значение // Анализ финансового состояния предприятия // afdanalyse.ru.

15. Штангрет А.М. Управління економічною безпекою підприємств авіаційної галузі: Монографія. — Львів: Українська академія друкарства, 2011. — 270 с.

Стаття надійшла до редакції 16.07.2013.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26

E-mail: book@nam.kiev.ua

тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Менеджмент: Підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. М.М. Єрмошенка. — К.: Національна академія управління, 2011. — 656 с. Ціна без доставки — 130 грн.

Авторський колектив: **М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, М.П. Денисенко, О.А. Кириченко, О.І. Соскін.**

Має гриф підручника від МОН України.

У даному підручнику викладено матеріал, який дає системне уявлення щодо менеджменту. Комплекс представлених навчальних матеріалів стосується відносин управління на макро- та мікрорівні економічної системи, що дозволяє сформувати сутнісне бачення щодо менеджмент-взаємозв'язків різноманітних видів діяльності. У цілому викладений матеріал суттєво поширює теоретичні і методичні уявлення щодо менеджменту.

Підручник включає теоретичні засади менеджменту, історію його виникнення і розвитку, форми і методи документообороту при здійсненні управлінської діяльності, основи операційного менеджменту, розкриває нові тенденції у розвитку стратегічного менеджменту. Містить також менеджмент-практикум щодо основних засад управління.

Призначений для студентів вищих навчальних закладів, викладачів, аспірантів, а також всіх тих, хто цікавиться питаннями управління.